

B i d r a g

42

till

SVENSKA SKALDEKONSTENS HISTORIA.

A f h a n d l i n g

som med vidtberömda Philos. Facultetens
tillstånd

under inseende af

MAG. PEHR DANIEL AMADEUS ATTERBOM

Professor i Ästhetiken och Vitterheten, Ridd. af K. N. O.

En af de Aderton i Svenska Akademien,

Ledamot af åtskilliga Lärda Samsfund

för

Philosophiska Graden

utgifves

af

CARL EMANUEL WALLANDER

af Stockholms Nation

och offentligen försvaras

på Gustavianska Lärosalen d. 2 Juni 1843

p. v. t. e. m.

7.

UPSALA 1843.

Wahlström & Låstbom.

tjenligt, skarpsinnigt och skönt uppfinna, om verket skall hafva någon art och anseende." Otvifvelaktigt! äfvensom, att "på tingsens uppfinning och begripande bör följa theras rätta afdelning och ordning." För denna åter är nödigt, att "veta urskilja Poemata eller Dikterna. 1) En Heroisk Dikt är gemenligen vidlyftig, samt innehåller höga saker och väsende, hvilka man antingen af nyo uppdikta kan, eller ock af andre poeter läna, the ther om sådane saker skrifvit hafva. 2) En *Tragoedia* är till sitt majestät then Heroiske Dikten likformig; allenast att hon sällan lider, att man ringa ståndspersoner och släte saker införer, i thet hon handlar om konungslig' lefvernes farligheter, och förthenskull i henne införas suckan, landsflyktighet, mord, brand och annat fasligt. 3) En *Comoedia* handlar om slätte eller private personers lefverne och väsende, och föreställer sådant utan samme personers farligheter. 9) *Sylvæ* eller Skogar äro endeles the Dikter, som utan stort arbete, utaf en hetsig tillbevekelse, uti all som största hastighet göras; endeles ock sådana, som innehålla allehanda." O. s. v. Sannolikt är, att mera snille, än hos denne välmenande Lector, anträffas i Lagerlöfs *Introductio brevis ad Poesin Svecanam*; som ännu, med undantag af ett och annat capitel, hvilat i det tysta såsom handskrift *).

*) Enligt Lidén och Hammarsköld, finnes denna *Introductio* blott i handskrift. Att likväl de tre första capitlen blifvit tryckta, visar följande anteckning, uppsårad af Sondén ibland

Kanske härstamma från detta håll de Upsaliensiska föreläsnings-anteckningar, ur hvilka Wieselgren meddelat några rätt märkvärdiga drag *), och der, sedan Aristoteles, Horatius, Scaliger, Vida, Vossius (m. fl.) blifvit uppräknade och bedömda, Fornelius anföres såsom den nyaste ästhetiske lärarn. Dock verkade Lagerlöf tvifvelsutän långt mera ingripande genom sitt personliga väsende och föredöme, än genom sin teori. Det var näppeligen genom den, som han fostrade de bägge Grefvarne Olof och Carl Gyllenborg, som så förmånligt utmärkte sig bland skalderne under och näst efter Carl XII:s tid. Det var väl snarare hans umgänge än hans *præcepta*, som t. ex. förhjelpte Carl Gyllenborg till den rena täckheten af dessa verser, med hvilka en otålig älskare, i ett af hans lustspel **), väntar i Djurgården på sin Sköna:

Blida sol, gå, låt ditt sken
 Sig i hafvet skyndsamt dölja!
 Låt det tysta mörkret följa;
 Var ej i din nedgång sen.

Palmsköldiana: "*præcepta poetica, quorum caput I. de poematum divisione, II. de poësi dramatica in genere, III. de tragœdia, prodierunt typis excusa Upsaliæ, 8:o. Reliqua manserunt inedita.*"

*) D. III. sidd. 409—411. Äfven här, liksom i Lagerlöfs *Introductio* (enligt Wieselgren, som sett den i handskrift), anses Poesien för en *pars Philosophiæ instrumentalis*, eller en af *disciplinæ philosophicæ instrumentales*. — Lagerlöf berömmes af Wieselgren för sin emot Stjernhjelms ådagalagda "insigt, att hexametern i de moderna språken ej kan skrivas efter Klassikens kvantitets-lagar." Men detta yrkade Stjernhjelms sjelf endast annalkningsvis.

*) Jemf. "*Sv. Siare och Skalder*", D. III. sid. 377.

Allt hvad kräker, flyger, rörs,
Ömsamt ser min sorg och jemmer;
Echo med mig sammanstämmer,
Och med trofast genljud hörs.

Sjö- och skogsrån lyssna på,
Del uti min ängslan taga;
Alla, alla med mig klaga,
Att min Engel dröjer så.

Tränge hoptals i min själ
Allt, hvad luft och nöjsamt heter!
Viken hän, förtretligheter!
Gack då, sol; gack bort, farväl!

I allmänhet kan väl antagas, att de lärda männens Poeticor, betraktade med hänseende till ändamålet, gjorde hvarken något till eller ifrån. De inhemska handräckningarna (om icke Arvidi's, åtminstone Fornelii och Lagerlöfs) voro fullt ut så goda, som Scaligers, Vidas, Vossii: men man måste småningom upp-
täckta, att man genom ingendera kom ur fläcken.

Desto lättare insteg, med desto allmännare och varaktigare verkningar, fingo de theoretiska och kritiska grundsatser, som ifrån Frankrike, just under nyssnämnda tid eller den för Fransyskhet ingalunda benägne Carl XII:s, begynte sin hitflyttning. Ingenting var naturligare, under dåvarande omständigheter och ställningar, än att en sådan Smaklära, som Boileaus och hans lärjungars, omsider skulle mottagas med öppna armar. Var hon, under dessa omständigheter, en vinst? — Ingen klarsynt undgår, att på slik fråga svara: ja!

II.

Carl XII:s förhållande till Sveriges Vitterhet.

Öfver detta ämne är man ännu (i allmänhet) långt ifrån ett riktigt omdöme. Man hade dock längesedan kunnat komma dertill, äfven om man blott behagat fästa tillbörlig uppmärksamhet vid de grunddrag till en opartisk uppfattning deraf, som finnas i den gamle Lagerbrings bekanta förtjenstfulla "Sammandrag." Men man synes haft ögon och minne blott för vissa der förekommande utlåtelse, lösryckta från det hela: såsom t. ex. "Vetenskapernas tillstånd var sådant, som krig och vapnebrak kunde medgifva. . . . Konung Carls regering var ej särdeles uppmuntrande för Vetenskaper och Vitterhet. Man lärde sig mer att slåss än att tänka; då icke allenast okunnighet, utan ock förakt för vetenskaper måste uppkomma, emedan man utom dem kunde göra lycka, om man intet stupade i läro-åren. Det var då enskilda personers och herrars förtjenst, om Vetenskaperne intet lågo alldeles under". Äfven Wieselgren yttrar sig: "Om Carl XII har den föga att säga, som vill skildra den medborgerliga vitterheten. Han talade helst med kanonmynningarne" (måne ej ändå hellre med värjklungan?), "och Sveriges fiender kände visst kraften af dylika tal på blodet kring hjertkamrarne. Men under och med honom dog den protestantiska ridderlighetens tid. Billigtvis var den målös på sin dödsbädd" *).

*) "*Sveriges Sköna Litteratur*", D. III. sid. 216.

också förtälja: "det är onekligt, att Konungen hyste mycken bevågenhet för Vett och Vitterhet. . . . Vett och Lärdom älskades. . . . Man fäktade mot okunnighet med skälig framgång, äfven då riket sträfvade mot talrika fiender, penningbrist, fattigdom, olyckor och statsfel"; och både det ena och det andra bestyrkes noggsamt af de data, dem han i §§ 41—48 sammanställt. Äfvenså framgifver Wieselgren en mängd bevis, dels att i Svenska Vitterheten rörde sig under Carl XII:s regeringstid en icke ringa liflighet, — och just särdeles inom Skaldekonsten och Språkläran, — dels att Konungen, af en ursprunglig böjelse, ehuru väl synnerligen efter hönkomsten från Turkiet, gynnade den med deltagande nitälskan.

Hällom oss närmast till Vitterheten! Huru ådagalägger Wieselgren der den påstådda "mållösheten"? — Han nämner Dahlstjerna, hvars historiska plats och betydelse han väl i det hela fattat blott halft, men hvars af Narva-segern inspirerade "Göta Kämpevisa" han dock ej synes ogilla; han nämner Runius, med en skonsamhet, oförmodad hos en så puritansk Bellmans-batare, och med skarpa bannor åt Hammarsköld för dennes alltför stränga omdöme; han nämner Frese, den han till och med (såsom rättvist är) anmäler som en verklig "skald" och berömmar för fromma "svanesånger"; han nämner bröderna Gyllenborg på ett sätt, som tillkännager aktning; och meningen var tvifvelsutän, att fullständigare skildra de trenne sednare i en fjerde del, — hvilken

dock, tyvärr, numera knappast lär vara att förvänta *). Icke nog dermed: han uppräknar sedermera en hop namn på skribenter och skrifter, hvilka, — hurudana de än föröfrigt må vara, — åtminstone lända till intyg, att svenska Sångmön med lust och flit sökte åtfölja det nordiska Lejonets segrar; och det ingalunda blott med lån af det fordna Roms tungomål, utan ock, esomoftast, än med episkt, än med lyriskt begagnande af sitt eget. Så ett sin auctor blott medelst initialbokstäfver betecknande qvæde, *Narva triumphans*, både i latinska och svenska verser; ett "Fröjderop öfver den *victoriaf* ör staden Narva", af Ekevall; ett "Drotteqvad öfver den store och obörige seger vid Narva", af Wester; ett anonymt, kalladt "Carl den XII och Store i harnesk mot sina fiender"; flera ark på vers af en Widebeck, skildrande "i Vexjö Gymnasio", med anledning af drabbningen vid Pultusk och Thorns eröfrande, "Carols och Svea-Göta Rikes herrlighet"; en annan lofdikt öfver samma seger, af Lundb; ett 1710 författadt *carmen epicum*, af A. Stobæus, benämndt *Optata pacis spes rediviva*, och af sjelfve författaren öfversatt från de latinska verserna till svenska; tvenne "Elegier" öfver Konungens vistande i Bender, af Lin-

*) Den anmärkning kan likväl här icke förtigas, att om Författaren till "Sveriges Sköna Litteratur" hade ur sitt verk täckts utstryka de oräkneliga — *usque ad fastidium* slösade — snäsorna åt Hammarösköld och berömmelserna öfver Tegnérs Frithiof, så kunde derigenom flera ark af det vidlyftiga arbetet insparats åt saker, för läsaren vida nödvändigare och uppbyggligare.

der (en läkare, sedan adlad till Lindestolpe); ytterligare "Svea Rikes klagan öfver sin store Konungs bortovaro i Bender", af Björkman; ett glädjeqvad 1713 vid hans hemkomst, "Stjernan i Norden klarnad är vorden", af Daleen. En segersång öfver Narvaslaget, af Hedengrahn, stucken i koppar och stort folio-format, finnes (enligt Wieselgrens uppgift) ännu såsom prydnad i flera äldre kyrkor. Lätt vore, att öka förteckningen: t. ex. med Rudeen och Geisler (om hvilka vi annorstädes *) haft tillfälle att orda); med Olof Rudbeck den Yngre, som likaledes besöng slaget vid Narva; med Holmström, som i verser firade, utom Hjeltens hund Pompe**), äfven Hjeltens sjelf; — och flere andra. Mera underlig är dock den uraktlåtenhet, att icke här (om ock endast registermessigt) hafva ihågkommit Dahlstjernas "Hjelteqvad sammansatt öfver Carl XII:s margfallige dråpelige Segrar"; icke Gyllenborgarnes lofqväden; icke ens Freses, — änskönt hos denne, ganska riktigt erkänd såsom "skalden" *par excellence* bland dem alla, den förtjusta tillgifvenheten för Carl XII är just ett af grund-elementerna. Påminnom oss nu dessutom, att Spegel, att Sophia Brenner, att Triewald, i flerfaldiga arbeten, de bägge sednare under hela Carl XII:s tid, den förste under större delen deraf, fortsatte sin poetiska (eller

*) Se andra delen af "Sv. Siare och Skaldar", sidd. 130—133, och 240.

***) I det allbekanta grift-epigrammet: "Pompe, Kungens trogne dräng" m. m.

åtuinstone versbildande) verksamhet; påminnom oss, att en svensk skald, jemlik i värde med Frese, näppligen hade tillförne funnits; påminnom oss tillika alla denna tids (till en del ännu lärorika) arbeten af fosterländskt språknit, i och för svensk Språklära, Ordboksberedning, Rättskrifning, vid hvilka företrädesvis namnen Rudbeck den Äldre*), Spegel, Svedberg, Hjærne, Tjällman framglänsa! Kanske torde vi då våga uppställa den tvärt emot vanliga föreställningen stridande sats: att Sveriges Vitterhet, långt ifrån att under denna tid befinna sig i lägervall eller ett tynande tillstånd, fortgick på sin bana med en lifskraft, som, vid jämförelsen med Carl XI:s tidevarf, synes fastmera ökad än minskad.

Andra må efterspana, huruvida ej ungefär samma förhållande gäller om Vetenskaperna i allmänhet. Vi

*) Samme Rudbeck lär ock varit bland Upsala Professorer den förste, som tillät sig den i dåvarande tid oerhörda frihet, att skriva Programmer på Svenska. I ett sådant af 1677 säger han, att han "väl hade nu, såsom åtskilliga gånger tillförne, äruat bjuda de gode herrarne med ett latinskt anslag; men såsom han uti inga böcker ännu har funnit, att Aristoteles eller Cicero hafva gjort det Götiska eller Scythiska språket, som likväl är det äldsta, den äran, och den studerande ungdomen derigenom till några dygders öfning kallat, alltså ville han Aristoteli, Ciceroni och hela deras anhang den vanliga äran denna gång afbryta, och, såsom de på sitt modersmål, nu på ren svenska inbjuda." Det var den tidens fel, i afseende på värnadt för Latinen, att fela *in excessu*; vår tids är, att fela *in defectu*. Båda felen hafva verkat, ehuru på olika vis, ungefär lika skadligt till befrämjande af ensidig bildning och till barbariserande af vårt sköna modersmål.

käna oss mellertid frestade till den tro, att man i slik hänsigt ej behöfver alltför mycket beklaga en tids-ålder, som i de theologiska kunskapsarterna har att framvisa Gezelier och Benzelier, i de philosophiska en Rydelius, i de juridiska, historiska och archäologiska en Lundius, en E. Benzelius, en O. Celsius, en Peringsköld, en Palmköld, en Dijkman, en Brenner, en Keder, i de naturvetenskapliga en Rudbeck Fader och en Rudbeck Son, en Hjärne, en Roberg, en Swedenborg, en Polhem, i romerska vältaligheten en Upmark (Rosenadler) och en Bellman, hvars behagfulla och glänsande föredrag ("*in illá suá veluti consulari spartá Latine Oratoriæ*") den oförliknelige Upmark sjelf omtalar, vid hans graf, med beundran *). En ännu större och mera europeisk ryktbarhet, än de flestes bland dessa, hade skolat tillfalla de af Konungen från Tur-

*) Denne Johan Arndt Bellman, Eloquentiæ Professor i Upsala, glad, ömsint, musikalisk, vältalig, i de moderna språken lika färdig som i de gamla, blef genom sin son, Lagmannen i Stockholm Johan Arndt Bellman, Skalden Carl Michael Bellmans farfader. Sjelf var han son af Rådman-
nen i Stockholm Martin Bellman och den hedervärda matronan Barbara Klein, som, efter ett århundrade, upphöjdes af ättlingen Carl Michael till Par-Bricole-Ordens skyddshelgon. — Professor Bellman har, utom Orationer och Disputationer (en af dessa handlar *de Antiquá et Medii Aevi Musicá*), äfven författat både latinska och svenska Skaldestycken. Han var en utmärkt sångare, och virtuos på flera instrumenter. Af sorg öfver sin mabas (Elisabeth Daurers) frånfälle, dog han 1709, vid 48 års ålder, i Stockholmu.

kiet utsända Österlands-fararne, en Loos, en Ene-man, en Henr. Benzelius, om deras anteckningar och samlingar någonsin fått skåda dagsljuset; ”då man” — säger Lagerbring — ”kunnat af svenska åsyna-vittnen bekomma en grundlig och omständlig underrättelse, hvartill en Svensk Konung, äfven uti den våldigaste belägenhet, förskjutit kostnaden.” Loos var den förste upptäckaren och afritaren af Palmyra; ritningarna lära ännu finnas qvar, och vara ypperliga: äfvenså har ett och annat försports om märkvärdigheten af Ene-mans materialier till sin ”Orientaliska Resebeskrifning”; och hvilken förlust jemväl utblifvandet af Benzelius var, intyga (såsom vi hört) de disputationer, dem han vid Lunds universitet, såsom Professor i Oriental-språken, utgaf. Hvadan kom det missöde, att den carolinske Fortifications-Majoren blef beröfvad sin vederbörliga ära af Engelsmännen Wood och Dawkins, som vid pass fyratio år sednare inbillade sig och Europa att ingen före dem gjort denna upptäckt, och understöddes till sitt praktverk *The Ruins of Palmyra*? Hvadan kom, att Ene-mans öfverlevande vän uppsköt redigerandet af vännens papper och sina egna, intill de dagar, då hans kall såsom Biskop och Ärkebiskop invecklade honom i helt andra åligganden, för hvilka sjelfva Sinai och Tabor bleknade i hans hågkomst? — Behöfva vi länge spana efter orsaken? Den Hjelte, som utskickat dem, den konungslige gynnaren, pådrifvaren och förläggaren, fanns icke mer. Han var lika

tidig, som plötsligt, skaffad ur vägen; och de, som gjorde sin marknad på hans undergång, tänkte väl minst af allt på Jerusalem, Thadmor och Pyramiderna.

Lagerbring utlåter sig på ett annat ställe: "Att Carl XII för egen person hade både håg och bevågenhet för Vetenskaperna, är således onekligt. Men detta var verkligen ett rön, som man intet rätt kände uti Sverige, förr än Konungen kommit hem; och kunde således intet göra någon särdeles verkan, hvarken förut eller sedan. Vetenskaperna idkades fördenskull efter den gång och grund, som var lagd under de förra Konungar, och i synnerhet af K. Carl XI." Sammanligger man detta med de förut anförda yttranden, att hans "regering ej var särdeles uppmuntrande för Vetenskaper och Vitterhet", och att man då "lärde sig mer att slåss än att tänka", hvadan "icke allenast okunnighet utan ock förakt för vetenskaper måste uppkomma" (o. s. v.): så skulle häraf visst lätt kunna dragas den slutsats, att hans personliga inflytelse på Sveriges vetenskapliga och vittra odling var i sjelfva verket — ingen; och att förebyggandet af dennas fullständiga förfall då sannerligen var blott några få "enskilda personers och herrars förtjenst." Erinrar man sig nu tillika, att den generation, som omedelbart efter Carl XII:s bortgång framträdde i det offentliga, och som alltså hade upp-vuxit och uppfostrats just under hans spira, ändock svårligen kan beskyllas för någon utmärkande stämpel af ett ringa kunskapsmått: då måste antagas, att de

ifrågavarande "enskildas förtjenst" varit en alldeles ofantlig. Det låter likväl ej tänka sig, huru den skulle kunnat bära sådana frukter, om icke, alltigenom, ett visst allmännare interesse för dess syften hade trädt den till mötes, och (åtminstone i någon mån) uppburit dess ädla verksamhet. Säger man, att detta interesse alls icke lifvades af sjelfve Konungen, utan fortsatte sig, så godt det förmådde, blott och bart genom sin egen eld och ifver: så visar dock redan mängden af de vittra pennor, dem hans hjeltebragder och hjeltmotgångar försatte i en från år till år oafbruten rörelse, att påståendet tål, åtminstone hvad Vitterheten angår, ett betydligt afdrag; eller att han åtminstone der inverkade lifvande, genom sin personlighets hänryckande bild, sin egenskap att sjelf vara sitt folks högsta poetiska föremål. Men det är äfven svårt att begripa, huru i Sverige en så allmän ovetenhet, som föregifves, kunde varit utbredd om hans verkliga sinnesstämning i afseende på Vetenskapernas och de Sköna Konsternas yrken: så att man, vid den efter hans hemkomst började närmare bekantskapen med hans tänkesätt i detta fall, skulle ha rönt en häpnad, liksom öfver någonting till alla delar oförmodadt. Sannt är: han hade från fäderneriket så tidigt dragit ut på sina kämpa-äfventyr, och så många år vistats i främmande länder, att han för flertalet af sina undersåtare föga kunde vara känd från någon annan sida, än den af en förvånande och ärorik krigare-höfding, som fyllde hela

verlden med ryktet om sin tapperhet, sin rättrådighet, sin gudsfruktan, sin hårdnackenhets, sitt förakt för läckerheter, skökor och peruker, sin ädla ungdomliga kroppsgestalt, sin blå räck med messingsknapparna, hjortläders-handskarna, jätte-pampen och jernsporrarna. Sannt är också, att en stegring af kärlek för Läsning, för Vetenskap, för Vitterhet hörde till de öfriga framsteg i själs-utveckling, som af hans långvariga vistelse i Turkiet blefvo den enda nyttiga följen. Intet är då naturligare, än att hans bevågenhet för dessa ämnen skulle först under och efter hans nyssnämnda vistelse bli mera allmänneligen synbara. Men otroligt förefaller oss likafullt, att alla människor i landet skulle hunnit glömma till tidpunkten af hans hemkomst, så väl, att en ynnest för bildning, för vetenskapliga, vittra och konstnärliga värf redan förut var af honom tillkännagifven genom konungliga uppmuntringar och understöd (såsom t. ex. till de Peringsköldska verken), som att redan i hans barndom och ynglings-år flerfaldiga företeelser hade antydtt på ett ingalunda obestämdt sätt, huru djupt denna ynnest var grundad i hans tidigaste känslor och tycken.

Många läsare torde studsas, om vi påstå, att Gustaf III bar inom sig ett icke så litet stycke af Carl XII; men visserligen studsas än flere, om vi tillägga, att Carl XII bar inom sig ett icke så litet stycke af Gustaf III. Förra hälften af denna vågsats lemna vi

här derbän*): den sednare tro vi oss kunna innan kort bestyrka.

Carl XII bråddes i mycket på sin Fader: t. ex. i envetenhet, i orthodox och nitisk lutherdom, i obegränsadt begrepp om konungamakt och helgden af dess envælde, i samvetsgrannhet, i soldatiskhet**) och öfverdådigt ridande***); men i annat voro hans egenskaper

*) Påminnas må likväl, att t. ex. beslutet och sättet att slå sig ut ur Viborgska viken voro så fullkomligt *à la Charles XII*, som någonting i verlden kan vara.

**) Bekant är, att denna egenskap kan finnas i ganska hög grad hos personer, som ändock äro långt från att vara egentliga krigare och fälthöfdingar; så, bland många exempel, äfven Fredrik den Stores fader.

****) I afseende på detta har blifvit förvaradt ett bref från hans Hof-Stallmästare Axel Hård, hvilket här, för ro skull, må anföras: såsom karakteristiskt för både Herren och Tjenaren. Det är skrifvet den 29 Aug. 1697. "Stormäktigste Allernådigste Konung! E. K. M. beder jag underdånigst ville ej förtänka, emedan jag i dag hafver förnummit att E. K. M. hafver tvenne gånger fallit på Djurgården med hästen, hvilket allt är E. M:ts egen skuld, att han så dristig är och oförvägen; Och såsom först Gud och sedan Högstsalig Konungen och sedermera E. K. M. mig kallat ovärdigan, att undervisa allt det ringa jag förstår uti rytteri: då må jag bekänna, ej hafva kunnat sofva någon blund i natt för ängslan och olyckan jag vet E. K. M. förestår, så framt E. K. M. sig ej förändrar med dess dristighet och oförvägenhet uti ridande; ty Gud har nu visst och tvenne gånger varit nådig och bevarat, men kommer man flera gånger, så är den Högste Guden excuserad; ty sannerligen för Gud jag har i min ungdom någon sett, som så oförväget rider; och påminner mig derhos, när E. K. M. ung var, körde E. M. på stora stenar, viljandes; hvilket är, med detta allt, förskräckeligt! Sal. Konungen, högst glorvördigst i åminnelse, var aldrig så oförvägen; och bröt

ärfda från Farfadern och Modren i en sällsam blandning, som ingick med hans öfriga till en egen förunderlig configuration. Man bör ej glömma, att denna, eller öfverhufvud hans personlighet, aldrig tilläts uppå en fullständig, ja ens mer än högst fragmentarisk utveckling. Orsakerna dertill måste sökas dels i de öden, som i hans ynglings-år brådskyndande uppkastade honom på thronen och inkastade honom på krigarbanan, dels i den förtida död, som ryckte honom bort in-

likvisst sitt ena ben af, och måste pinas länge. E. K. M. beder jag uti Jesu namn akta sig, rida varligt; eljest sannerligen mister icke E. K. M. sitt lif, först sig till en hastig bråd död, sedan oss fattiga undersåtare till största sorg, ängslan och bedröfvelse, och hela Sverige till en obotelig undergång. Copia af mitt enfaldiga bref lägger jag *ad acta* att svara inför Gud; ty jag säger sannerlig, sannerlig, huru det lärer gå, så framt Nådige Konung icke ändrar sitt hastiga och öfverdådiga ridande. Gud styre, bevare och uppehålle min Nådige Konung, att han tager sig till vara. Gud hafver skapt kreaturen oss menniskor till tjenst, och ej att bryta vår hals därför. Vakta, vakta, vakta sig Nådige Konung, uti Jesu namn! Jag skall bedja Gud derom i mina böner, och förblifver i döden

Stormäktigste Konungs

Allerunderdånigst trogne tjenare

A. Hård.”

Denne hedersman upplefde likväl icke sin krönte Lärjunges olycka och brådfall: han blef, i våda, af Konungens egen hand ihjälskjuten 1701, vid Heilsberg, under en vapenöfning. Carl XII sörjde bitterligen: innestängde sig i sitt tält, ville ej se någon menniska, och förblef länge otillgänglig äfven för Presterens tröst. — Detta var den ena gången i hans lif, då hans starka själ syntes öfverväldigad af smärta. Den andra var, då han mottog underrättelsen om sin älsklings-systems, Prinsessan Hedvig Sophias, död.

nan han från denna bana lyckats finna någon för hans och rikets ära lämplig utgång. Kanske ligger häruti just hemligheten af det gåtaktiga i detta ensliga hjälteväsende, hvilket lika litet klarnade för hans eget sjelfmedvetande, som för andras omdöme. Från sin store Farfader åtskildes han hufvudsakligt genom en sammansättning af snille och trånghet, en i afseende på egna handlingar obeveklig moralisk rigorism, och en i det hela fatalistisk (ehuru i christliga färgor klädd) grund-öfvertygelse; hvars melancholi, fastän djupt inåt hans innersta tillbakaträngd, förrådde sig i de stora, mörkblå, vackra ögonen oaktadt deras blixtrande eld, och i allmänhet spridde öfver anletsdragen ett visst — åtminstone för skarpsyntare betraktare märkbart — uttryck af blid sorglighet. Hvari han var åtskild (å ena sidan) från sin Fader, och (å andra sidan) från sin Moder, — tvenne sins emellan högst olikartade naturer, — är tillräckligen uppenbart. Erinrar man sig mellertid, hvilken lustig sällskapsbroder Carl Gustaf kunde vara, huru mycket värde han satte på Stjernhjelms Hercules och öfriga skaldskap, och huru road han var äfven af de vid Christinas hof uppförda Stjernhjelmska "Balletterna"; vidare, huru sjelfve Carl XI, ehuru kall, sparsam och till sitt lynne föga poetisk, unnade sitt hof då och då en Carousell, ett mythologico-allegoriskt "Värdskap", en Maskerad, samt tycktes, för egen räkning, enkannerligen fägnad af Skådespel*);

*) Också var under hans tid en "Kunglig Theater" in-